

Krantenarchief
31 januari 2001
Hester Haarsma

Te veel kerken+bruidsschat te koop

De onderhoudskosten van kerkgebouwen rijzen de pan uit, de gemeente vergrijsst. Kerkvoogdijen in de noordelijke provincies willen af van hun historisch erfgoed. Maar de belangstelling voor oude kerken neemt af. Een monument voor één gulden? Nee, dank u, alleen mét bruidsschat. En straks is ook dat niet meer genoeg.

Voor een symbolisch bedrag van één gulden wil de Stichting Oude Groninger Kerken (SOGK) nu nog wel kerken kopen. De kerkenraad krijgt het muntstuk, maar moet op zijn beurt nog enkele duizenden guldens toe betalen -de bruidsschat- zodat het onderhoud van het pand voor de stichting draaglijk blijft.

Bijna vijftig kerken zijn in Groningen al van de hand gedaan, een kwart van het totale bestand. P. Breukink, directeur van de SOGK verwacht dat de komende vijf jaar er nog zeker tien kerken bij komen. „Dat is veel. Voor ons betekent dat een kwartmiljoen aan exploitatiekosten meer.”

Breukink voorspelt dat hij over vijf jaar geen kerk meer kan overnemen. De structurele subsidie is marginaal, terwijl steeds meer kerken met achterstallig onderhoud zich aandienen. „We zijn dan het vangnet voor zestig kerken, maar voor de rest, zo'n 140 kerken, kunnen we niets meer doen.”

P. Clobus, van de Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen in Groningen en Drenthe, verwacht dat het aantal af te stoten godshuizen zelfs nog hoger uitvalt. „Als de oudere leden -die vaak vrijgeveger zijn voor hun kerk- binnen vijf tot tien jaar wegvallen, dan dalen de inkomsten schrikbarend snel.” Zijn stichting geeft gemeenten adviezen bij de opzet van restauraties en het binnenhalen van subsidie. Volgens Clobus zijn er steeds meer kerkenraden die kiezen voor verkoop in plaats van restauratie.

Secularisatie leidt tot ontkerkelijking, de trouwe kerkleden worden ouder, niemand is meer te vinden voor bestuursfuncties. De overgebleven kerkenraadsleden zoeken naar oplossingen voor de gemeente en het kerkgebouw, zo ook in het Groningse dorpje Scheemda.

Daar wordt niet alleen het pand van de vrijzinnig hervormde gemeente van de hand gedaan, ook de gemeente is opgeheven. „Al vanaf de jaren vijftig is de kerk aan het vergrijsen”, vertelt H. Clevering, voorzitter van de kerkenraad. „In de jaren zestig werd er voor het laatst catechisatie gehouden. De laatste fulltime predikant is in 1962 weggegaan. Toen hadden we al de gedachte dat het over tien jaar voorbij zou zijn.” Honderd leden telt de gemeente, waarvan 'nog geen vijftien regelmatig komen'.

Niet het kostbare onderhoud van een oude kerk uit 1515 nekte de gemeente, maar vooral het niet kunnen vullen van vacatures in de kerkenraad. „Deze functies werden toen deels vervuld door mensen van buiten de gemeente”, zegt Clevering.

Ook beleidsplannen opstellen was niet meer mogelijk. Er waren te weinig gelovigen om het beleid concreet uit te voeren. Vorige winter werd besloten de gemeente op te heffen. Ook het gebouw moest in de verkoop. „Of we dragen het pand over aan de SOGK, of we gaan het vrij verkopen. Maar stel dat je het verkoopt aan een kunstatelier, dan komt er een bedrijf in en dat heeft vast ook gevolgen voor het uiterlijk van het gebouw. De dorpsgemeenschap heeft er het meest belang bij dat de oorspronkelijke vorm in het dorpsbeeld blijft bestaan”, vindt Clevering.

Overdracht van het pand plús bruidsschat is voor hem de eerste optie. Veel kerken zijn hun al voorgedaan, vertelt hij. „Maar hoe slechter het godshuis eraan toe is, des te hoger de bruidsschat en des te moeilijker je kerk kwijt te raken.”

Voor de oude gemeenteleden -gemiddeld 75+- betekent het afstoten van de kerk veel meer dan alleen een zakelijke transactie. Ze moeten afscheid nemen van hun vieringen, van hun gebouw. Echt verdrietig, zegt Clevering. „Je geeft elkaar een hand en je weet dat je elkaar hier niet meer zult treffen. Daar komt bij dat je oude planten niet meer kunt verpotten.”

Het afstoten van het 'historisch erfgoed' is een moeizaam proces, weet Breukink. „Zelfs toen we al bij de notaris aan tafel zaten, besloot een gemeente toch nog maar een tijdje met haar kerk door te gaan. De verkoop werd afgeblazen.” Volgens hem hebben veel mensen er moeite mee de historische continuïteit, opgebouwd door hun voorvaderen, te doorbreken. Hij kent voorbeelden uit Friesland, waar kerkvoogdijen zo ver gingen om het gebouw te houden, dat ze zichzelf ruïneerden. Ook het broodnodige geld voor de bruidsschat was er niet meer.

Volgens Breukink zijn gemeenteleden wantrouwig tegenover de stichting als overnamepartner. „Mensen hebben vaak het idee dat een man uit de stad Groningen komt om hun te vertellen dat ze nooit meer iets over de kerk te zeggen hebben”, zegt Breukink. „De gemeente heeft echter het eerste gebruiksrecht op het kerkgebouw dat ze huurt. Ook mogen ze het als eerste terugkopen. Stel dat een kerk weer gaat groeien, dan kunnen ze het gebouw weer in bezit krijgen. Of dat al eens gebeurd is? Nee, een gemeente heeft nog nooit zijn eigen kerk teruggekocht.”

Wat rest de oude kerk in Scheemda? Zal het veranderen in een mistroostig leeg omhulsel als teken van religieus verval? Een koster is er niet meer om de klok te luiden, de zondagse gang naar de kerk is voorbij.

Maar het dorp is voor de kerk op de bres gaan staan. Scheemda heeft in samenwerking met de SOGK het beheer op zich genomen. Ook bestaat er nu een klokkenluidersgilde. Tijdens de oudjaarsnacht klonk weer het bekende geluid van de klok, als start van het nieuwe jaar.

Volgens Breukink komt het steeds meer voor dat mensen 'van buiten de kerk' zich om het gebouw gaan bekommeren. „Vaak werd de kerk gezien als een mooi decorstuk. Wat er binnen gebeurde ging alleen de kerkelijke gemeente aan. Nu staan opeens de deuren open. De mensen gebruiken de ruimte nu voor tentoonstellingen, concerten of als plek waar het plaatselijke koor kan repeteren.”

Dat de verkoop van kerken straks spaak loopt is de aanleiding om eind maart hierover een conferentie te beleggen. Samen met de Provinciale kerkelijke vergadering, de Stichting Behoud Kerkelijke gebouwen in Groningen en Drenthe, en kerkvoogdijen wordt nagegaan hoe de toekomst er voor de kerk uit zal zien. Volgens Clobus is het een ontwikkeling die zich in heel kerkelijk Nederland gaat voordoen. Groningen laat de eerste signalen zien, maar alle kerken moeten zich op hun toekomst beraden. „Andere gebieden, zoals in het midden van Nederland, hebben meer kerkleden en de gebouwen zijn niet zo extreem groot als bij ons. Maar door de vergrijzing krijgen ook zij er net zo goed mee te maken.”

Na de conferentie maakt hij met de kerkvoogdijen de balans op. „Stel dat we dan vijftien kerken krijgen overgedragen. Dan heb je een argument om tegen de Nederlandse samenleving te zeggen dat er echt wat moet gebeuren. Meer structurele subsidie, anders verdwijnt het

<https://www.trouw.nl/voorpagina/te-veel-kerken-bruidsschat-te-koop~b60117e3/>